DIMENSIUNEA STRUCTURAL-FUNCȚIONALĂ A TERMINOLOGIEI MEDICALE

Vreme Natalia, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

Terminologia medicală reprezintă o formă particulară de limbaj specializat ce se află în continuă dezvoltare, un cod comun al vorbitorilor care formează comunitatea medicală. Acest limbaj reflectă istoria civilizației mondiale prin termenii săi, care au ajuns la noi de-a lungul secolelor, fiind amprentele digitale ale culturii, o viziune asupra lumii, modalități de transmitere, percepție și stocare a informației despre diverse fenomene medicale. Acest articol reprezintă un studiu analitic al aspectului structural-funcțional al terminologiei medicale prin relevarea principalelor particularități ale originii, tipurilor de unități terminologice, mijloacelor de îmbogățire a limbajului medical. Sinapsia, ca procedeu de formare a cuvintelor noi, este întotdeauna actuală într-un limbaj specializat, inclusiv și în domeniul medical.

Cuvinte-cheie: *unitate terminologică, sinapsie, limbaj specializat,compunere sintagmatică*

Sub influența unor factori extralingvistici, cum ar fi: dezvoltarea explozivă a științei și tehnicii, creșterea schimburilor inter-culturale și acumularea de cunoștințe din diverse domenii speciale au dus la apariția și dezvoltarea terminologiei. Toate schimbările din domeniul științelor presupun schimbări paralele în sistemul denumirilor, iar modificările terminologice influențează, în mod evident, traducerea termenilor din diferite domenii. În scopul decodării mesajului dintr-un domeniu profesional este esențial să-i cunoaștem termenii, unități de bază a terminologiei, care denumesc conceptele proprii fiecărei discipline specializate.

În lucrarea respectivă ne-am propus drept scop să analizăm particularitățile terminologiei medicale sub aspect structural și funcțional. Pornind de la faptul că terminologia unui domeniu nu este o stare, ci un proces niciodată încheiat, dezvoltarea terminologiei necesită o cercetare aprofundată, deoarece evoluția rapidă a fenomenelor tot mai noi în medicină constituie o provocare pentru întreg mediul comunitar.

Limbajul medical dispune de un vocabular extrem de bogat, iar terminologia include un număr impresionant de termeni proveniți din diferite limbi și se caracterizează prin nonambiguitate, univocitate și monoreferențialitate. Sub aspect semantico-funcțional, termenii medicali se împart în multiple clase semantice. Vom enumera doar câteva dintre acestea:

- Maladii și afecțiuni: *Aseptic meningitis - meningita aseptica; Asthma – astma; Atypical depression – depresie atipică; Autism – autism; Infertility – infertilitate; Bacterial vaginosis – vaginita bacteriana, etc.*

- Simptome: *Acidosis – acidoză; Vasodilation – vasodilataţie; High risk of infection – risc înalt de infectare; Leukemia – leucemia; Respiratory failure – afecţiune respiratorie; Dysfunction – disfuncţie; Insufficiency – insuficienţă, etc.*
- Instrumente și utilaje*: Scalpel - bisturiu; Caliper – etrier; Ilizarov apparatus - aparatul Elizarova; Articulator – articulator; Galotti articulator - articulator Galotti ; Kocher forceps - penseta Kocher, etc.*
- Specialiști: *Nurse – asistentă medicală; Nurse-midwife – moașă; gynecologist- ginecolog; psichiatrist – psihiatru, etc.*
- Substanțe medicamentoase*: BCG (Calmett-Guerin vaccine) - BCG (bacilul Calmette-Guerin); BCG / HIV-vectored vaccines - BCG / HIV vector vaccin, etc.*
- Metode diagnostice și de tratament: *Electrocoagulation of uterine tube - electrocoagulare a trompei uterine; Mechanical occlusion of the fallopian tubes - ocluzia mecanică a trompelor uterine; Palliative care – îngrijirea paliativă; Rubella immunization – vaccinarea împotriva rubeolei; Mantoux test, PPD test – testul Mantoux etc.*.
- Domenii de specializare*: Cardiology – Cardiologia; Pediatrics – Pediatrie; Oncology – Oncologie; Toxicology – Toxicologie; Dentistry – Stomatologie etc.*

Termenii specializați pot fi clasificați și în funcție de modalitățile de formare a lor. În lucrarea ”*Linguistic Concepts in Terminology. Medical Terms in Context*” autorul Simona N. Staicu delimitează următoarele tipuri de unități terminologice din punct de vedere structural:
- unităţile terminologice monolexicale:
- simple (*efect*, *poziţie*, *proces*, *edem*, *deficit*, *tendon*, *durere*, *flexie*, *inserţie*, *rotaţie*, *afectat*, *activ*, *inferior*, *spontan*, *intern*, *clinic* etc.);
- derivate cu elemente de prefixare sau sufixare (*abducţie*, *adducţie*, *anormal*, *bipodal*, *sagital*, *dureros*, *sural*, *reumatoid*, *antiinflamator*, *ligamentar*, *crioterapie*, *diadinamici*, *monoarticular*, *instabilitate*, *intracapsular*, *hiperostozantă*, *hiperuricemie*, *contrarezistenţă* etc.);
- compuse (*capsulo-ligamentar*, *femuro-patelar*, *postero-lateral*, *tibio-peronieră*, *femuro-tibială*, *senzitivo-motorie*, *astragalo-calcaneeană*, *tarsometatarsiană* ș.a.);
- unităţi terminologice polilexicale : *scobitură intercondiliană*, *tendoane periarticulare*, *burse seroase*, *condili femurali laterali*, *extensie completă*, *articulaţia tibioperonieră superioară*, *stabilitate antero-posterioară a genunchiului*, *leziuni ulcerative femuro-patelare*, *spondilită anchilozantă*, *ligamentul posterior Winslow*, *decubit dorsal*, *tensorul faciei lata*, *flexie plantară*, *supinaţia subastragaliană*, *hiperuricemie asimptomatică*, *gută cronică tofacee* ș.a. [8, p.244].

În general, vocabularul specializat se îmbogățește urmând tiparele general valabile la nivelul lexical. Astfel, termenii pot fi formați prin utilizarea resurselor existente, cuprinzând un întreg arsenal de procedee de formare: *derivare, compunere tematică, compunere sintagmatică, terminologizare, abreviere* etc., prin utilizarea resurselor noi, cum ar fi *împrumutul* sau prin mijloace mixte –*calcul.* Sursa principală de formare a termenilor este, însă, împrumutul: „Orice terminologie științifică actuală manifestă o abilitate imensă față de împrumut si o vocație internațională, mobilitatea cantitativă, neobținându-se prin creație internă, ci aproape exclusiv prin împrumut (în primul rând ca împrumut propriu-zis, dar şi sub forma calcului) şi aflat în toate etapele de adaptare” [7, p.6.]. Sistemul elementelor terminologice greco-latine din domeniul medical include sute de termeni standardizaţi, uniformizaţi şi reglementaţi care funcţionează în multe ţări, formând astfel un strat terminologic internaţional: anatomie, terapie, chirurgie, stomatologie, hematologie, histologie, microbiologie, endocrinologie, etc. În literatura de specialitate sunt stabilite peste 300 de elemente terminologice finale greco-latine care depind de etimonul lor general [6, p.2].

O sintagmă care denumeşte o noţiune printr-o definiţie formată din cel puţin două elemente minimale (gen şi specie), a căror structură (element determinat + element determinant) reflectă această exigenţă poate fi considerată un *termen complex*. Cea mai mare parte a termenilor sunt sintagme (mai ales nominale), iar sintaxa terminologiilor este, în mare măsură,

una a grupurilor de cuvinte, formate prin „sudarea” secvenţelor denominative uzuale. Denumirile multiple pe care le-au primit aceste formaţiuni de-a lungul timpului dovedesc statutul lor încă neclar din perspectiva analizei lingvistice: *lexie* (B. Pottier), *sintagmă lexicală, sintagmă lexicalizată, synapsie* (E. Benveniste), pentru formaţiunile alcătuite din două substantive (subst. + prep. + subst.), *composé syntagmatique* (L. Guilbert), categorie ce include şi secvenţe de tip subst. + adj. (*navigation spatiale, plein emploi*).

Sinapsiile reprezintă unităţi lexicale complexe întâlnite frecvent în limbajele specializate. Compunerea sinaptica este un fenomen destul de amplu şi de o importanţă considerabilă în ansamblul fenomenelor din lexicologie şi terminologie, funcţia căreia este de a îmbogăţi vocabularul unei limbi şi al limbajelor de specialitate. Pentru a demonstra productivitatea sinapsiei în domeniile specializate, prezentăm următoarele exemple: *crise d'asthme (asthmatic crisis), papier à articuler (articulating paper), cire à articuler (articulating wax), appareil de prothèse dentaire (dental prosthesis), blanchiment de dents (teeth whitening), bourrelet d'occlusion (occlusal rim), cire d'occlusion (bite wax model), gants d'examen (medical examination gloves), etc.*

Primul lingvist care a determinat cadrul lingvistic al unităţilor lexicale complexe a fost Emil Benveniste. Conceptul teoretic formulat de autor a contribuit la recunoaşterea unui statut aparte al sintagmelor lexicale. În lucrarea sa „*Problèmes de linguistique générale”* Emil Benveniste a remarcat acest fenomen, specificând necesitatea introducerii unui termen nou: „*il s'agit précisément de quelque chose d'autre que la composition, distinct aussi de „syntagme, pour laisser à „syntagme” sa désignation propre qui s'applique à n'importe quel groupement, même occasionnel, opéré par des moyens syntaxiques, alors que nous voyons ici une unité fixe. Nous proposons à cette fin un terme qui semble adéquat et clair: SYNAPSIE*” [1, p.174]. Autorul a propus şi alte cuvinte ce derivă de la acest termen: *synaptique, monosynaptique, polysynaptique, synapter, synaptable* etc. şi a identificat principalele trăsături ale unităţilor sinaptice: legătura dintre membri fiind de natură sintactică; întrebuinţarea conectorilor, îndeosebi *de* şi *à*; unităţile constituante fiind aranjate *determinat + déterminant* ; forma lexicală completă; lipsa articolului în faţa determinantului; caracterul unic şi constant al semnificatului. Trăsăturile specifice unităţilor terminologice sinaptice le găsim şi în definiţia lingvistului Jean Dubois în dicţionarul său „*Dictionnaire de linguistique et des sciences du language”* : *„unité de signification composée de plusieurs morphèmes lexicaux”.*

Pornind de la postulatul lui Benveniste E. „synapsie”, lingvistul Nina Cuciuc defineşte noua procedură lexicală – sinaptare, care reprezintă modalitatea principală în formarea termenilor specifici limbajului tehnico-ştiinţific [3, p.3]. Ca termen lingvistic denotativ, sinapsia desemnează unităţile lexicale complexe din limbajele tehnico-ştiinţifice şi ale nomenclaturilor acestora. Sinapsia este o unitate lexicală fixă cu un desemnat complet şi o denumire complexă. Unităţile sinapsiei sunt identificabile idiomatic, de formă liberă, reunite, în principiu, de jonctori sinaptici.

Limbajele de specialitate îşi focalizează creativitatea terminologică în jurul procedeului de sinaptare, cu atât mai mult cu cât sinapsia (sintagma lexicală) este singura care permite specificarea detaliată a desemnatului şi clasificarea seriilor prin trăsăturile lor distinctive. Sub aspect noţional, sinapsia reprezintă o singură unitate lexicală, dotată cu o singură semnificaţie, deşi este compusă din două, trei sau mai multe elemente lexicale constitutive. Conform criteriului morfologic al ansamblului de trăsături caracteristice formaţiei sinaptice, ordinea elementelor constitutive denotă relaţia de determinare determinat-determinant, relaţie specifică sintaxei franceze.

Lingvistul francez Louis Guilbert a fost cel care a continuat cercetările lingvistice privind statutul unităţilor lexicale complexe denumite de Emil Benveniste sinapsii, dezvoltând investigaţiile din cadrul acestei problematici în lucrarea sa fundamentală „*La créativité léxicale”*. Savantul s-a preocupat îndeosebi de „compunerea sintagmatică” sau „compunerea sinaptică”,

după terminologia lui Emil Benveniste, supunând analizei procedeul derivării sintagmatice şi stabilind diverse tipuri de structurare a unităţilor sintagmatice, funcţia lexicală şi socială a unităţii sintagmatice [5, p.249].

Decodarea mesajului dintr-un domeniu profesional necesită o cunoaștere fundamentală a termenilor, care, în opinia unor lingviști, sunt considerați vehicule ale conceptelor ce fixează, punctează un anume câmp al cunoașterii. Fondul lexical și morfologic de bază al terminologiei medicale, avându-și originea în limbile latină și greacă, include sute de termeni standardizați, uniformizați și reglementați la nivel internațional.

În concluzie vom afirma că compunerea sinaptică reprezintă un procedeu de formare al termenilor medicali de o productivitate înaltă, fiind un fenomen de o importanță considerabilă în ansamblul fenomenelor din lexicologie și terminologie, funcția de bază a căruia este de a îmbogăți vocabularul unei limbi și al limbajelor de specialitate.

Referințe bibliografice:

1. BENVENISTE, Emile (1980) – *Problèmes de linguistique générale*, Paris, Gallimard, 286p.
2. BEREJAN, Silviu. *Terminologia - cea mai dinamică componentă a lexicului unei limbi naturale*. În: Probleme actuale de Traducere şi Terminologie, Chişinău, 2002., p.5-8.
3. CUCIUC, Nina. *Sinapsii cu unități sintagmatice nominale în terminologia franceză*. În: Probleme actuale de lingvistică, glotodidactică şi ştiinţă literară, 2004, Vol. 3, Chișinău, p.163-166.
4. DARMSTETER, A. (1894) – *Traité de la formation des mots composés*, Paris, Emille Bouillon Editeur, 392p.
5. GUILBERT, Louis (1975) – *La créativité lexicale*, Paris, Edition Larousse, 285p.
6. MELNIC, V. *Mijloace de formare a terminologiei clinice (medicale) în limba română.* În: Limba Română, 2003, Nr. 2-3. http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2627 (vizitat 28.04.2017)
7. PANĂ DINDELEGAN, G. *Terminologia lingvistică actuală, intre tradiție si inovație*. În: Limba literară, 1997, vol.II, p.5-12.
8. STAICU, S.N. Linguistic Concepts in Terminology. Medical Terms in Context. În: Journal of Romanian Literary Studies. 2016, nr.8, p.239-246.